

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України,
доктору юридичних наук, старшому досліднику
Юлії ТУРЛОВІЙ**

**ВІДГУК
офіційного опонента**

**доктора юридичних наук, доцента Дейнеги Марини Андріївни
на дисертаційну роботу Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему:
«Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду
України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок із науковими програмами. Повномасштабна та тривала збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентну за своїми масштабами та наслідками катастрофу для довкілля, де однією з найбільш уразливих екосистем виявився лісовий фонд держави. Ліси України сьогодні зазнають системного руйнування внаслідок артилерійських обстрілів, бомбардувань, мінування, пожеж, окупації та варварського знеліснення для військових потреб агресора. Зазначені чинники призводять не лише до втрати цінного природного ресурсу та деградації біорізноманіття, але й до глобальної дестабілізації екологічної безпеки. У цих умовах формування ефективно функціонуючого, чіткого та комплексного правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду, перетворюється з теоретичного завдання на практичну необхідність та фундаментальний обов'язок держави.

Актуальність обраного дисертантом напряму дослідження зумовлена суттєвою невідповідністю між сучасними викликами воєнного часу та наявним механізмом екологічного та лісового права. Традиційні правові інститути деліктної відповідальності та чинні методики обрахунку збитків, розроблені для умов мирного часу, виявилися малоефективними під час фіксації та оцінки екологічної шкоди, завданої засобами ведення війни. Оцінка шкоди лісовим масивам ускладнюється неможливістю

безпосереднього доступу до замінованих чи окупованих територій, відсутністю єдиних методичних підходів до визначення втрат екосистемних послуг лісу та тривалим латентним характером екологічних наслідків.

Важливим чинником актуальності теми є міжнародний контекст розв'язання проблеми. Стягнення збитків з держави-агресора потребує не лише внутрішньодержавних процедур, а й повної відповідності міжнародним стандартам доказування. Науковий аналіз правових засад відшкодування шкоди лісовому фонду є критично важливим для формування доказової бази, яка буде використана у Міжнародному реєстрі збитків, Спеціальному трибуналі та інших міжнародних судових інстанціях. Дисертація виконує важливу функцію адаптації та гармонізації національного права із принципами міжнародного гуманітарного права, зокрема в частині охорони довкілля під час збройних конфліктів та реалізації принципу «забруднювач платить».

Теоретичне значення дослідження полягає у суттєвому збагаченні доктрини екологічного, лісового та міжнародного права новими науковими положеннями щодо специфіки військово-екологічних деліктів та особливостей правового режиму лісового фонду як об'єкта воєнного посягання.

Відповідно до вищевикладеного, дисертаційне дослідження, присвячене правовим засадам відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, є надзвичайно актуальним та своєчасним, теоретично виправданим та практично орієнтованим. Воно безпосередньо відповідає стратегічним пріоритетам державної екологічної політики України та завданням із повоєнного відновлення держави.

Дисертація виконана у межах фундаментальної відомчої науково-дослідної теми відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України «Правове регулювання аграрних та довкіллевих відносин в умовах подолання наслідків військової агресії та євроінтеграції України» (номер державної реєстрації РК 0125W001664). Дисертаційне дослідження

беззаперечно інтегрується в окреслену наукову тему як його важлива складова, оскільки конкретизує правові механізми захисту та відновлення екологічної безпеки держави в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Робота розкриває напрями подолання наслідків військової агресії, фокусуючись на критично пошкодженому елементі довкілля – лісовому фонді України, та пропонує системні юридичні рішення для оцінки й повного відшкодування завданих збитків. Розроблені у дисертації засади еколого-правової відповідальності та компенсації шкоди узгоджуються з вектором євроінтеграції України, адже орієнтовані на гармонізацію національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Відповідно і результати дослідження безпосередньо вирішують актуальні завдання загальної наукової теми, забезпечуючи правове підґрунтя для притягнення агресора до відповідальності та екологічного відновлення України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатньою і підтверджується належною структурою роботи, логікою викладу матеріалу, використанням широкого кола нормативних джерел, доктринальних підходів, матеріалів правозастосовної та судової практики. Мета дослідження сформульована як формування правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. Заявлена мета корелює із завданнями роботи, які охоплюють: аналіз відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, в системі державної екологічної політики; дослідження генезу та сучасного стану науково-правових досліджень щодо відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України; визначення правового поняття, змісту та видів шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ; аналіз концепції екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами (в контексті збройної агресії РФ проти України); з'ясування мети, правових підстав та умов відшкодування шкоди, заподіяної

лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ; аналіз форм, способів та порядку відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ; дослідження правових гарантій відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ; моделювання перспектив відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ, у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях; пропозиції щодо удосконалення правових засад відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією РФ.

Методологічна основа дисертації свідчить про прагнення автора забезпечити комплексність аналізу. Використання загальнонаукових та спеціально-правових методів дослідження дозволило комплексно проаналізувати правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації.

Достовірність, наукова новизна і практичне значення результатів дослідження. Автор спирається на значний масив джерел, який охоплює наукові праці представників теорії права, науки цивільного права, міжнародного права, екологічного права, а також представників суміжних наук – істориків, економістів, екологів, біологів, лісівників, військових експертів та аналітиків тощо. У роботі використано офіційні статистичні дані, матеріали судової практики, офіційну інформацію органів державного управління, контролю тощо. Список використаних джерел перевищує двісті найменувань, що для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії свідчить про достатньо ґрунтовне опрацювання наукового та нормативного матеріалу.

Рецензоване дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем наукової новизни, системністю та глибоким теоретико-методологічним аналізом правових проблем, зумовлених потребою адаптації екологічного та лісового законодавства України до реалій воєнного стану та післявоєнного відновлення. Автор сформулював низку положень, які суттєво

збагачують юридичну науку, зокрема у сфері правової охорони довкілля та відшкодування екологічної шкоди.

Наукова новизна дисертації полягає в комплексному теоретичному дослідженні правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. Серед найбільш вагомих результатів, що визначають наукову новизну дисертації, варто виокремити такі:

1. Новаторська концептуалізація воєнної екологічної шкоди. Дисертантом уперше обґрунтовано, що шкода, заподіяна лісовому фонду України внаслідок збройної агресії РФ, є самостійним різновидом воєнної екологічної шкоди. Наукова цінність цього положення полягає у доведенні її комплексного характеру, який виходить за межі суто ресурсного підходу і охоплює екосистемний, кліматичний, економічний та безпековий виміри. Це дозволяє по-новому поглянути на об'єкт правової охорони, відмовившись від застарілого трактування лісу виключно як природного ресурсу.

2. Формулювання цілісного концептуального підходу до відшкодування шкоди лісовому фонду. Автор пропонує правову модель, засновану на синергії трьох компонентів: компенсаційного, реституційного та екосистемно-відновлювального. Такий підхід забезпечує теоретичне підґрунтя для переходу від простого фінансового відшкодування збитків до повноцінного відновлення екосистемних функцій та послуг лісів, що повністю відповідає сучасним європейським трендам екологічного права.

3. Критичний аналіз та пропозиції щодо модернізації чинного законодавства. У дослідженні переконливо доведено, що чинна національна система визначення шкоди та збитків не забезпечує реалізації фундаментального принципу повного відшкодування. Автор слушно вказує на ігнорування вартості втрачених екосистемних послуг та супутніх витрат (документування, розмінування, рекультивація). Практичне значення має обґрунтована дисертантом необхідність реформування профільної Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду, через розширення структури шкоди.

4. Інтеграція концепції екосистемних послуг у національне право. Вагомим внеском у розвиток еколого-правової доктрини є обґрунтування необхідності законодавчого закріплення дефініції «екосистемні послуги лісів» та розробки спеціального законодавства у цій сфері. Це закладає правову основу для впровадження нових інструментів екологічного менеджменту в Україні.

5. Удосконалення понятійно-категоріального апарату. Особливої уваги заслуговує авторський підхід до правової кваліфікації лісів, що постраждали від війни. Дисертант запропонував чіткі, логічно завершені нормативні дефініції: «пошкоджений ліс», «ліс, пошкоджений внаслідок бойових дій», «знищений ліс» та «ліс, знищений внаслідок бойових дій». Введення цих понять у науковий обіг та законодавче поле дозволить диференціювати правовий режим таких територій з урахуванням екологічних, безпекових та кліматичних чинників.

6. Стратегічне бачення трансформації екологічної політики. В роботі наголошено на тому, що державна лісова та екологічна політика в умовах війни має змінити вектор: від ресурсно-охоронної моделі до моделі екосистемної стійкості та післявоєнного природовідновлення. Цей висновок є критично важливим для виконання євроінтеграційних зобов'язань України.

7. Міжнародно-правовий контекст вирішення проблеми. Автор критично переосмислив класичні міжнародні механізми відповідальності держав, довів їх недостатню ефективність для оперативного відшкодування екологічних збитків і обґрунтував безальтернативність створення спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України.

Наукові положення, сформульовані в дисертації, мають високий ступінь обґрунтованості, є новими, оригінальними та в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання – формування сучасної правової доктрини та нормативної бази для охорони, оцінки та комплексного відновлення лісових екосистем України, що постраждали внаслідок збройної агресії РФ.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у можливості використання матеріалів дисертації, основних її положень та узагальнень, сформульованих у висновках, у науково-дослідній діяльності – для підготовки наукових досліджень з екологічного права; в освітньому процесі – для лекційного і методичного забезпечення навчальних дисциплін «Екологічне право», «Міжнародне екологічне право» для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Право», «Міжнародне право»; у правотворчій та правозастосовній діяльності – для вдосконалення певних правових норм, що регулюють засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією рф.

Основний зміст роботи та її структура. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура дисертації є логічною і відповідає поставленій меті та завданням.

У першому розділі «Теоретико-правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації» охарактеризовано відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, в системі державної екологічної політики, проаналізовано генезу та сучасний стан науково-правових досліджень відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України, визначено правове поняття, зміст та види шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, розкрито концепцію екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами. Зміст першого розділу дисертації демонструє високий рівень теоретико-методологічної підготовки автора та його здатність до глибокого системного аналізу. Представлені матеріали розділу свідчать про: глибоке розуміння автором системних зв'язків між екологічною політикою держави та механізмами реагування на безпекові виклики воєнного характеру; наступність та наукову новизну дослідження, оскільки автор не просто реферує праці науковців, а виявляє прогалини в існуючих правових підходах до оцінки шкоди лісовому фонду; здатність розробки новітнього понятійно-категоріального апарату, що

проявилось у визначенні понять, виокремленні ознак і специфіки воєнної шкоди лісовим екосистемам як комплексного правового феномену; орієнтацію на передові світові та європейські стандарти через інтеграцію концепції екосистемних послуг та розробку правових інструментів їх монетизації, що є критично важливим для повоєнного відновлення України.

Аналізуючи позитивні сторони першого розділу дисертації, варто відзначити високий рівень теоретичного узагальнення, що дозволив автору вперше в еколого-правовій доктрині кваліфікувати шкоду лісовому фонду від збройної агресії як самостійний, багатоаспектний різновид воєнної екологічної шкоди. Здобувач успішно заповнив наявну в юридичній науці нішу, запропонувавши інноваційну концептуальну модель трансформації державної екологічної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення, яка повністю корелюється з принципами Європейського зеленого курсу.

Особливої уваги заслуговує практична орієнтованість результатів розділу, що виражається у розробці конкретних пропозицій щодо інтеграції європейського екосистемного підходу в національне законодавство. Автор слушно доводить необхідність модернізації чинної Методики визначення шкоди та збитків через обов'язкове включення до неї вартості втрачених екосистемних послуг, витрат на екосистемне відновлення та фіксацію шкоди. Сформульовані рекомендації щодо ухвалення спеціального законодавства, створення Нацреєстру екосистемних послуг та гармонізації політики України з Лісовою стратегією ЄС до 2030 року свідчать про актуальність, євроінтеграційну спрямованість та прикладну цінність першої частини дослідження.

У другому розділі «Правовий механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації» розкрито мету, правові підстави та умови відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, визначено форми, способи та порядок відшкодування шкоди, охарактеризовано правові гарантії відшкодування шкоди, а також окреслено

перспективи відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, у національних та міжнародних юрисдикційних інстанціях.

Зміст другого розділу дисертації демонструє високу практичну цінність дослідження, глибоке розуміння автором правозастосовних процедур та його здатність до системного проектування правових механізмів. Матеріали розділу свідчать про: прагматичний та прикладний характер дослідження, оскільки автор переходить від загальних теоретичних концепцій до конструювання дієвого «покрокового» правового механізму; здатність дисертанта до критичного аналізу законодавства та виявлення умов, необхідних для запуску процедур реального відшкодування збитків; глибоке розуміння міжнародно-правового контексту, що проявилось у здатності автора оцінювати потенціал як національних судів, так і міжнародних інституцій в умовах подолання наслідків збройної агресії.

Позитивною стороною другого розділу дисертації є здійснене автором комплексне моделювання правового механізму відшкодування шкоди, що вдало поєднує норми національного, міжнародного екологічного та гуманітарного права. Слід відзначити високу наукову та практичну цінність дисертаційної роботи, яка полягає у предметній деталізації матеріально-правових підстав, умов, форм та способів реалізації деліктної відповідальності держави-агресора. Особливо вагомим теоретичним і практичним здобутком є критичне переосмислення класичного розуміння «реституції» та «компенсації» щодо лісових екосистем, що дозволило здобувачу науково обґрунтувати розширення структури збитків через включення до неї витрат на розмінування, рекультивацію, фіксацію екоциду та відновлення втрачених екосистемних функцій.

На увагу заслуговує реалістичний та стратегічний підхід автора до аналізу юрисдикційних інструментів захисту інтересів України. Здобувач не обмежився констатацією наявних процедур, а переконливо довів обмеженість класичних інституцій (Міжнародного суду ООН, ЄСПЛ, МКС) у питанні оперативного відшкодування екологічної шкоди, запропонувавши натомість

чітке правове бачення спеціального міжнародного компенсаційного механізму (включаючи Реєстр збитків, комісію та фонд за рахунок конфіскованих активів). Сформульовані висновки щодо гарантій та екосистемного підходу до післявоєнного відновлення лісів підкреслюють здатність автора вирішувати складні, транскордонні завдання юридичної практики, що робить цей розділ вагомим внеском у правове забезпечення післявоєнного відновлення України.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в одній статті у журналі, що включений до наукометричної бази Web of Sciences, чотирьох статтях, опублікованих у фахових виданнях України категорії «Б», та 23 тезах наукових доповідей, що засвідчують апробацію матеріалів дослідницької роботи. Тематика публікацій корелює зі змістом дисертаційного дослідження. Тематичний діапазон наукових праць засвідчує, що основні положення дисертації пройшли належну апробацію, а результати дослідження були представлені науковій спільноті до подання роботи до захисту. Особистий внесок здобувача у виконання дисертаційної роботи є належним, а заявлені у вступі положення свідчать про самостійне формування наукового задуму, добір джерельної бази, аналіз нормативного матеріалу, систематизацію емпіричних даних і формулювання авторських висновків.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень здобувача, а використання ідей, положень, нормативного матеріалу та текстів інших авторів супроводжується посиланнями на відповідні джерела. У роботі простежується авторська логіка викладу, самостійне формулювання висновків і прагнення запропонувати власні підходи до вдосконалення правового механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією. Публікаційна активність здобувача, наявність статей у фахових і міжнародних виданнях, а також апробація результатів на науково-практичних конференціях підтверджують, що основні положення дисертації

були представлені в науковому середовищі та отримали можливість для фахового обговорення.

Дискусійні положення та зауваження. Дисертаційна робота справляє позитивне враження як наукове дослідження, що розкриває актуальну проблематику, має внутрішню логіку, достатньо широку джерельну базу та практичну спрямованість. Водночас, як і будь-яке комплексне дослідження, вона містить окремі положення, які мають дискусійний характер або потребують додаткового уточнення. Висловлені нижче зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, однак можуть бути враховані здобувачем у подальшій науковій роботі та під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

1. Беззаперечним здобутком дисертанта є визначення шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації, самостійним різновидом воєнної екологічної шкоди, яка має комплексний характер та охоплює ресурсний, екосистемний, кліматичний, економічний і безпековий виміри (с. 9, 81). Виділення безпекового виміру шкоди лісовому фонду є вагомим внеском автора. Разом із тим, хотілося б почути відповідь на запитання: як саме безпековий вимір (наприклад, мінування лісів чи втрата їхнього захисного оборонного значення) впливає на правову кваліфікацію заподіяної шкоди? Чи розглядає дисертант безпековий вимір екологічної шкоди лісам як підставу для кримінальної відповідальності за статтею «екоцид», чи цей вимір має суто економіко-компенсаційний характер?

2. Автором сформульовано концептуальний підхід до відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії рф, який ґрунтується на поєднанні компенсаційної, реституційної та екосистемно-відновлювальної складових і передбачає відновлення не лише лісових ресурсів, а й екосистемних функцій та послуг лісів (с. 9). Позитивно оцінюючи запропонований здобувачем концептуальний підхід, що базується на трикомпонентній структурі (компенсаційній, реституційній та екосистемно-відновлювальній), хотілось би у межах наукової дискусії

уточнити їхнє співвідношення та пріоритетність. Чи розглядає дисертант ці складові як послідовні етапи єдиного процесу повоєнного відновлення, чи як паралельні правові механізми? Також потребує деталізації питання: яким чином екосистемно-відновлювальна складова (у частині відновлення нематеріальних послуг лісу) має корелювати з традиційними інститутами цивільно-правової чи екологічної відповідальності в національному законодавстві та міжнародних судових інстанціях?

3. Дисертантом обґрунтовано тезу про необхідність трансформації державної лісової політики України з «ресурсно-охоронної» моделі у модель «екосистемної стійкості та природовідновлення» (с. 11, 81). Безумовно, це відповідає євроінтеграційному вектору. Проте в умовах воєнного стану та майбутнього масштабного повоєнного відновлення виникне гостра та критична потреба держави у лісових ресурсах (будівельна деревина для відновлення житла, інфраструктури, оборонних споруд тощо). Як запропонована автором теоретико-правова модель «екосистемної стійкості» лісів узгоджується з нагальними економічними та безпековими потребами держави у деревинній сировині під час війни та в перші роки відбудови? Чи не вбачає здобувач тут правового конфлікту між екологічними зобов'язаннями (зокрема, визначеними Європейським зеленим курсом) та економічним «виживанням» держави, і як цей баланс має регулювати оновлене лісове законодавство?

4. Позитивно оцінюючи обґрунтовану дисертантом необхідність інтеграції концепції «екосистемних послуг» у механізм відшкодування шкоди лісовому фонду та пропозицію щодо створення Національного реєстру екосистемних послуг (с. 13, 82), дискусійним видається питання визначення суб'єкта права на отримання такої компенсації. Традиційно шкода лісовому фонду відшкодовується власнику (державі чи громаді) або постійним лісокористувачам. Проте екосистемні послуги (кліматорегулюючі, захисні, рекреаційні тощо) надаються суспільству в цілому або ж мають транскордонний характер. На користь якого саме суб'єкта має стягуватися компенсація за втрату саме екосистемних послуг? Або ж хто має виступати

позивачем у суді у справах про відшкодування шкоди, завданої «екосистемним послугам», якщо вони за визначенням є благами для всього суспільства, а не конкретної особи? І які правові критерії використовуються для розмежування понять «шкода екосистемам» та «шкода екосистемним послугам», щоб уникнути подвійного стягнення збитків за один і той самий об'єкт (наприклад, за деревину як товар і за дерева як засіб поглинання вуглецю)?

5. У дисертації здобувач вдало розвиває наукові положення щодо міжнародно-правової відповідальності держави за заподіяння шкоди довкіллю внаслідок збройної агресії та механізмів реалізації принципу повного відшкодування екологічної шкоди. Зокрема дисертантом встановлено, що існуючі міжнародні юрисдикційні інституції, а саме: Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд та інші механізми мають обмежені можливості щодо забезпечення повного, швидкого та реально виконуваного відшкодування шкоди довкіллю. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України, який має включати міжнародний реєстр збитків, компенсаційну комісію та компенсаційний фонд, наповнення якого повинно здійснюватися, зокрема, за рахунок конфіскованих активів Російської Федерації та пов'язаних із нею осіб (с. 12, 168). Оскільки Реєстр збитків для України (RD4U) вже створений у Гаазі та приймає заяви, у чому саме полягає специфіка запропонованого автором механізму конкретно для лісового фонду? Чи має це бути окрема інституція, чи спеціалізований компонент у межах вже існуючого Міжнародного компенсаційного механізму? Яким чином автор пропонує долати проблему суверенного імунітету рф (sovereign immunity) при примусовому наповненні компенсаційного фонду за рахунок її суверенних активів, враховуючи консервативну позицію багатьох європейських країн та міжнародного права?

Загальний висновок. Дисертаційна робота Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної

лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано результати, що мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність. Робота характеризується належною структурою, достатнім рівнем методологічної обґрунтованості, широкою джерельною базою, зв'язком із актуальними проблемами правозастосування та спрямованістю на вдосконалення національного законодавства. Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не спростовують основних наукових положень дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного здобувачем дослідження.

За змістом, структурою, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, практичним значенням отриманих результатів, повнотою їх апробації та оприлюднення у наукових працях дисертаційна робота Ковтуна Дмитра Сергійовича на тему «Правові засади відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Ковтун Дмитро Сергійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

професор кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України,
доктор юридичних наук, доцент

Марина ДЕЙНЕГА